

Suomen tiedekustantajien liitto
Förbundet för vetenskapspubliserings i Finland
Finnish Association for Scholarly Publishing

Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle

Lähetetty 15.3.2026

<https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>

Tekoälyn käyttö tutkimuksessa -suositusluonnos

Onko johdanto selkeä ja riittävä perustelemaan suosituksen tarpeen, tavoitteen ja rajauksen? Jääkö jotain puuttumaan?

Suomen tiedekustantajien liiton mielestä on hyvä, että ihmisen vastuu on sanottu selvästi ja tutkijan työtä tukevia käyttökohteita nostetaan esille.

On totta, että tekoäly on ”huomaamattomasti integroitunut moniin digitaalisiin työkaluihin” (s. 2). Arkisiin ohjelmapaketteihin, kuten Officeen, integroitu tekoäly voi olla vaikea hahmottaa, eikä tutkija välttämättä tunnista käyttävänsä tekoälyä aina aineistojaan ja käsikirjoituksiaan muokatessaan. Siksi konkreettinen esimerkki jo tässä kohtaa voisi olla hyödyllinen.

Tutkijan oman tiedonhankinnan ja tutkimusorganisaatioiden tarjoaman koulutuksen merkitys tulisi samasta syystä sanoa mahdollisimman painavasti. Resurssien (myös ajan ja työrauhan) osoittaminen uuden opetteluun ja opettamiseen tulee turvata osana vastuullista toimintaa.

Onko suosituksen soveltamisala kuvattu riittävän selkeästi?

Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että julkaiseminen ja julkaisun jakelu ja markkinointi ovat nykyisin niin oleellisia osia tutkimuksen elinkaareissa, että ne kannattaisi mainita erikseen. E-ajassa elinkaari ei pääty eikä ole täysin hallittavissa. Siten elinkaarta ja ”elinkaaren aikaisia toimintoja” olisi eduksi täsmentää. Asia koskee keskeisesti myös julkaisuja ja niiden hyödyntämistä, mikä tulisi sanoa selvästi ääneen.

Ovatko tekoälyn käyttöä ja tieteellistä integriteettiä koskevat ohjeet riittävän täsmällisiä ja käytännössä sovellettavia? Tarvitaanko lisää esimerkkejä tai tarkennuksia?

Suomen tiedekustantajien liitto huomauttaa, että tutkimuksen tekemisen tapojen lisäksi muuttuvat sen käyttämisen tavat. Tämä yhdistelmä tekee lähteiden luotettavuuden arvioinnista monimutkaisempaa ja entisestään korostaa tutkijan vastuuta tässä tehtävässä. Plagioinnin riski mainitaan mutta tutkija on vastuussa myös tilanteessa, jossa hän käyttää julkaisussaan tekijänoikeutta loukkaavaa materiaalia. Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että lähteiden ”tarkistamisen” perusteet, muodot ja huolimattomuuden mahdolliset seuraukset tulisi esitellä nykyistä laajemmin. Tekijänoikeudesta puhutaan sivulla 7 mutta se kannattaisi mainita myös lähteiden tarkistamisvelvoitteen yhteydessä (s. 5–6) ja sivulla 8 olevassa, tietolaatikkoon taitettavassa luettelossa plagioinnin rinnalla.

Ovatko tekoälyn käyttöä ja tieteellistä integriteettiä koskevat ohjeet riittävän täsmällisiä ja käytännössä sovellettavia? Tarvitaanko lisää esimerkkejä tai tarkennuksia?

Suomen tiedekustantajien liitto huomauttaa, että tutkimuksen tekemisen tapojen lisäksi muuttuvat sen käyttämisen tavat. Tämä yhdistelmä tekee lähteiden luotettavuuden arvioinnista monimutkaisempaa ja entisestään korostaa tutkijan vastuuta tässä tehtävässä. Plagioinnin riski mainitaan mutta tutkija on vastuussa myös tilanteessa, jossa hän käyttää julkaisussaan tekijänoikeutta loukkaavaa materiaalia. Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että lähteiden ”tarkistamisen” perusteet, muodot ja huolimattomuuden mahdolliset seuraukset tulisi esitellä nykyistä laajemmin. Tekijänoikeudesta puhutaan sivulla 7 mutta se kannattaisi mainita myös lähteiden tarkistamisveloitteen yhteydessä (s. 5–6) ja sivulla 8 olevassa, tietolaatikkoon taitettavassa luettelossa plagioinnin rinnalla.

Ovatko tekoälyn käyttöä aineiston käsittelyssä ja hallinnassa koskevat vaatimukset selkeitä ja realistisia toteuttaa?

Osa 1: Tekoäly ja vastuullinen arviointi (s. 8):

Suomen tiedekustantajien liitto pyytää huomaamaan, että käsikirjoitusten arviointi on tärkeä osa useimpien tutkijoiden työtä. Julkaisujen vertaisarviointi pitäisikin käsitellä omana kohtanaan. Arviointityötä tekevän tutkijan on ymmärrettävä, että kaikki arvioitavaksi saapuvat käsikirjoitukset ovat luottamuksellisia. Niitä ei saa syöttää tekoälyjärjestelmään ilman kirjoittajan lupaa. Mikäli tutkija-arvioija turvautuu tekoälyyn lausuntoaan laatiessaan, tästä on kerrottava sekä arvioinnin tilaajalle että kirjoittajalle. Prosessi on dokumentoitava huolellisesti. Tutkijan tulee myös ymmärtää, että lausuntoa on pyydetty juuri hänen asiantuntijanäkemyksensä saamiseksi. Mikäli arviointikutsu on lähetetty väärälle asiantuntijalle, tämän tulee kieltäytyä lausunnon antamisesta sen sijaan, että hän teettää lausunnon tekoälyllä.

Lehden tai kirjankustantajan ohjeita tekoälyn käytöstä vertaisarvioijille on noudatettava. Jos ohjeita ei ole toimitettu käsikirjoituksen mukana, arvioijan tulee varmistaa arvioinnin tilaajalta (esim. lehden toimituksesta) ennen tekoälyn käyttöä, että aiottu käyttö on hyväksyttävää. Suomen tiedekustantajien ohjeet vertaisarvioinnista perustuvat kansainvälisten kustantaja- ja editorijärjestöjen suosituksiin. Ks. <https://tiedekustantajat.fi/ohjeet/vertaisarviointi/#tekoaly-ja-vertaisarviointi> ja sen takaa löytyvät linkit.

Ovatko tekoälyn käyttöä tekijyyden, julkaisemisen ja tutkimusviestinnän yhteydessä koskevat linjaukset riittävän yksiselitteisiä?

Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että osuuden alun muotoilua ”Tekoälyä ei tule merkitä tutkimusjulkaisun tekijäksi” on tiukennettava. Tekoäly ei yksiselitteisesti ole tekijä eikä sitä saa merkitä tekijäksi. Sitä ei myöskään voi merkitä tekijäksi, mikäli haluaa saada tutkimuksensa julkaistuksi vastuullisesti toimivassa tiedelehdessä tai kirjankustantamossa.

Kohta ”Jos tekoäly vaikuttaa merkittävästi...” on liian epämääräinen. Vähintään sana ”merkittävästi” tulisi poistaa, ellei osuutta haluta muuten täsmentää. Suomen tiedekustantajien liiton kanta on, että tekoälyn käytöstä tutkimuksessa ja käsikirjoituksen laatimisessa on kerrottava, kun käsikirjoitusta tarjotaan julkaistavaksi (esim. saatekirje) ja siitä tulee kertoa myös tutkimusjulkaisussa, jotta käsikirjoituksen arvioijat voivat ottaa asian huomioon. Jää lehden tai kirjankustantajan tapauskohtaiseen harkintaan, riittääkö valmiissa käsikirjoituksessa maininta alaviitteessä vai onko asiaa avattava julkaisussa laajemmin. Yhtä kaikki: Tekoälyn käytöstä

tutkimuksessa ja käsikirjoituksen laatimisessa on kerrottava aina, kun käsikirjoitusta tarjotaan julkaistavaksi ja tieto on sisällytettävä julkaisuun, ellei ilmene jotain erityistä, perusteltua syytä toimia toisin.

Liitto kehottaa tutustumaan kustantaja- ja editorijärjestöjen antamiin suosituksiin ohjeistusta viimeisteltäessä. Ks. linkkejä täältä: <https://tiedekustantajat.fi/ohjeet/vertaisarviointi/#tekoaly-ja-vertaisarviointi>

Luonnoksesta puuttuu tekoälyn suhde julkaisujen lisensseihin. Toistaiseksi tutkijoilta on usein rajallinen ymmärrys asiasta ja lisensointivaihtoehdot seurauksineen tunnetaan yleisesti huonosti. Harkittujen ratkaisujen tekemiseksi olisi kuitenkin vastuullista tiedostaa, että tekoälyjätit hyötyvät merkittävästi CC-lisensoiduista julkaisuista kouluttaessaan generatiivisia kielimallejaan. Suomessakin aiemmin painavasti suositeltu CC BY 4.0 tekee julkaisuista vapaasti hyödynnettäviä. CC-lisenssin NC-rajoitus ei käytännössä vaikuta asiaan, koska julkaisuihinsa CC-lisenssin valinneet tutkijat joutuvat yksin valvomaan etujaan. Käytännössä tämä on mahdotonta. Generatiivisten kielimallien koulutus julkaisuilla voi aiheuttaa myös monien luonnoksessa kuvattujen pulmien kertautumisen. Myös vihamieliseltä tai arvaamattomalta hyväksikäytöltä pitää voida ja kannattaa suojautua.

Myös tiukempaa suojaa nauttivaa materiaalia käytetään kielimallien kouluttamisessa luvatta ja ilman korvausta oikeudenhaltijoille. Tähän vastatakseen varsinkin kollektiiviset tekijänoikeusjärjestöt ovat ryhtyneet toimiin. Suomessa asiaa edistää opetus- ja kulttuuriministeriön mandaatilla toimiva tekijänoikeuksien yhteishallinnointiorganisaatio Kopiosto. Koska kotimaiset julkaisut ovat avattavissa nettiin välittömästi ja yksittäiselle käyttäjälle maksutta myös Kopioston käyttöehdoilla (kansallisella sopimuslisenssillä), kotimaisten tutkimusorganisaatioiden, rahoittajien kuin yksittäisten tekijöiden (tutkija-kirjoittajien) kannattaisi harkita, onko vastikkeeton ja kirjoittajan yksin jättävä kansainvälinen CC-lisenssi vastuullisin tapa avata tutkimusjulkaisuja tai muuta materiaalia nettiin.

Ovatko HTK-loukkauksia koskevat esimerkit selkeitä ja hyödyllisiä käytännössä? Tulisiko esimerkkejä lisätä, muokata tai rajata jollain tavoin?

Suomen tiedekustantajien liitto huomauttaa, että tutkimuksen tekemisen tapojen lisäksi muuttuvat sen käyttämisen tavat. Tämä yhdistelmä tekee lähteiden luotettavuuden arvioinnista monimutkaisempaa ja entisestään korostaa tutkijan vastuuta tässä tehtävässä. Plagioinnin riski mainitaan mutta tutkija on vastuussa myös tilanteessa, jossa hän käyttää julkaisussaan tekijänoikeutta loukkaavaa materiaalia. Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että lähteiden ”tarkistamisen” perusteet, muodot ja huolimattomuuden mahdolliset seuraukset tulisi esitellä nykyistä laajemmin. Tekijänoikeudesta puhutaan sivulla 7 mutta se kannattaisi mainita myös lähteiden tarkistamisvelvoitteen yhteydessä (s. 5–6) ja sivulla 8 olevassa, tietolaatikkoon taitettavassa luettelossa plagioinnin rinnalla.

Onko yleisten tutkimuseettisten periaatteiden soveltaminen tekoälyä hyödyntävään tutkimukseen kuvattu selkeästi ja johdonmukaisesti?

2.1 Yleiset tutkimuseettiset periaatteet, Vahingon välttäminen (s. 4)

Tutkimukseen kuuluu sen julkaiseminen. Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että tutkimuksesta puhuminen rinnalla olisi mainittava julkaiseminen. Esimerkiksi: Tutkimus ja sen

julkaiseminen on toteutettava niin, ettei tutkimuksesta tai sen julkaisemisesta aiheudu vahinkoja tai haittaa... (Liitto ehdottaa tässä sanajärjestyksen muuttamista luettavuuden parantamiseksi).

Ovatko esimerkit erityistä eettistä punnintaa edellyttävistä tekoälyasetelmista riittävän havainnollisia? Mitä tilanteita tulisi lisätä tai tarkentaa?

Ks. lisensoijia ja kielimalleja koskeva vastaus osassa 1 Tekijyys, julkaiseminen ja viestintä. Lisenssien valintaan ja niiden seurauksiin tulisi kiinnittää kriittistä huomiota.

Onko lausuntopyynnön liitteitä koskeva lista riittävän kattava ja selkeä? Puuttuuko jokin keskeinen tieto tai dokumentti?

Liitto kehottaa tutustumaan kustantaja- ja editorijärjestöjen antamiin suosituksiin ohjeistusta viimeisteltäessä. Ks. linkkejä täältä: <https://tiedekustantajat.fi/ohjeet/vertaisarviointi/#tekoaly-ja-vertaisarviointi>

Käsitelläänkö tekoälyn kehittämiseen liittyvät tutkimuseettiset erityiskysymykset riittävän kattavasti?

Ks. lisensoijia ja kielimalleja koskeva vastaus osassa 1 Tekijyys, julkaiseminen ja viestintä. Lisenssien valintaan ja seurauksiin tulisi kiinnittää kriittistä huomiota.

Mitä muuta haluaisitte kommentoida suositusluonnoksesta?

Suomen tiedekustantajien liitto kehottaa tutustumaan kustantaja- ja editorijärjestöjen antamiin suosituksiin ohjeistusta viimeisteltäessä. Lisäksi liitto toivoo, että eettisyyttä ja vastuullisuutta käsittelevässä ohjeistuksessa otettaisiin huomioon tekoälyn mittava vaikutus luonnonvaroihin ja ympäristöön.

Dokumentti hyötyisi vielä tarkasta oikoluennasta (sanoja puuttuu, pisteet ja pilkut). Osuuksien numerointia on nykymuodossaan vaikea seurata.

Suomen tiedekustantajien liitto kiittää mahdollisuudesta kommentoida tätä tärkeää luonnosta ja toivoo, että kutsut kommentoida lähetettäisiin proaktiivisesti myös sähköpostitse HTK-sitoutuneille organisaatioille.

Suomen tiedekustantajien liitto edustaa yli 160 kotimaista tieteen kustantajaa ja julkaisijaa. <https://tiedekustantajat.fi/>